

УДК 911.3

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2020-13-7>

Мезенцев К.В.,
доктор географічних наук,
професор кафедри економічної та соціальної географії
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
mezentsev@knu.ua
ORCID: 0000-0003-1974-7860

Провотар Н.І.,
кандидат географічних наук,
доцент кафедри економічної та соціальної географії
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
provotarnat@ukr.net
ORCID: 0000-0003-2211-6509

Гнатюк О.М.,
кандидат географічних наук,
асистент кафедри економічної та соціальної географії
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
alexgnat22@ukr.net
ORCID: 0000-0003-1818-2415

Мельничук А.Л.,
кандидат географічних наук,
доцент кафедри економічної та соціальної географії
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
melan97@ukr.net
ORCID: 0000-0003-4419-1446

Денисенко О.О.,
кандидат географічних наук,
докторант кафедри економічної та соціальної географії
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
denysenko.olena.o@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7836-9594

ТРАЄКТОРІЇ РОЗВИТКУ ПРИМІСЬКИХ ПРОСТОРІВ

У статті представлено порівняльну характеристику траєкторій розвитку приміських просторів Києва та Вінниці в контексті соціальної диференціації мешканців та просторових конфігурацій стабільних і мінливих їх повсякденних практик. Проаналізовано повсякденні практики мобільності, проживання, споживання, трудової діяльності, відпочинку та дозвілля, освіти, громадської діяльності, зокрема самоорганізації на рівні приміської громади. Ключовими дослідницькими інструментами вибрано спостереження за активністю місцевих мешканців у визначених локаціях та анкетування і інтерв'ювання респондентів, які репрезентують потенційно відмінні за спектром повсякденних практик соціальні групи місцевого населення у дихотоміях «старожили-новосели», «мешканці старої (історичної) забудови – мешканці нової забудови», «мешканці садибної забудови – мешканці багатоповерхової забудови». Виявлено, що в умовах гіпертрофованого

розвитку ринку нерухомості приміський простір зазнає швидкої трансформації в контексті щільності забудови, концентрації мешканців, диверсифікації та концентрації закладів харчування, торгівлі, диверсифікації освітніх та медичних послуг. Визначено, що конфігурації повсякденних практик мешканців приміської зони пов'язані з їх соціальним статусом і за своїм спектром та просторовою конфігурацією відрізняються у мешканців старої (історичної) та нової забудов. Показано, що на конфігурацію повсякденних практик чинить вплив також тип та поверховість забудови, вік та сімейний статус мешканців, їх попереднє місце проживання (регіон, міська чи сільська місцевість), а також мотивація до переїзду в передмістя. Визначено три найпоширеніші типи просторових конфігурацій повсякденних практик: зосередження переважно в місті та незначною мірою у передмісті; зосередження однаковою мірою як у передмісті, так і в місті; зосередження переважно в передмісті та частково в місті. Виявлено, що у приміських просторах спостерігається поєднання сучасних рис міського способу життя і традиційних складників сільського способу життя, розмивання традиційної місцевої ідентичності. Підтверджено, що повсякденні практики мешканців передмістя поступово трансформуються, взаємопереплітаються, гібридизуються. Відповідно, приміські простори посилюють внутрішнє різноманіття, мозаїчність, характеризуються гетерохронністю розвитку окремих своїх просторових та функціональних складників.

Ключові слова: субурбанізація, приміські простори, повсякденні практики, просторова конфігурація, Київ, Вінниця.

Mezensev K.V., Provotar N.I., Gnatiuk O.M., Melnychuk A.L., Denysenko O.O. DEVELOPMENT TRAJECTORIES OF SUBURBAN SPACES

The article presents a comparative description of the development trajectories of the suburban spaces of Kyiv and Vinnytsia with reference to social differentiation of residents and spatial configurations of their stable and changing everyday practices. We focused on the everyday practices of mobility, living, consumption, work, leisure and recreation, education, and public activities, in particular self-organization of suburban community. The key research instruments included observation of the activity of local residents in certain locations, as well as questioning and interviewing locals representing social groups that tend to have different everyday practices, in particular, in the following dichotomies: “long-term residents – newcomers”, “residents of the old (historical) buildings – residents of the new buildings”, “residents of private housing – residents of multi-storey housing”. In the conditions of hypertrophied development of the real estate market, the suburban space undergoes fast transformation in terms of growing construction density, concentration of inhabitants, diversification and concentration of catering and trade facilities, diversification of educational and medical services. The configurations of everyday practices in suburbia are related to the social status of residents, and their spectrum and spatial configuration differ between residents of the old (historical) and new housing. The configuration of everyday practices is also influenced by the type and height of housing, age and family status of residents, their previous place of residence (specific region, urban or rural settlement), as well as motivation to move to the suburbia. The three most common identified spatial configurations of everyday practices are the following: 1) concentration mainly in the city and to a lesser extent in the suburbia, 2) equal concentration in the suburbia and in the city, and 3) concentration mainly in the suburbia and partly in the city. A way of life in studied suburban spaces shows a combination of modern urban and traditional rural components, as well as erosion of the traditional local identity. It was confirmed that the everyday practices of suburban residents are gradually transformed, intertwined, and hybridized. In such a way suburban spaces enhance their internal diversity and patchiness, and show uneven development rates of their individual spatial and functional components.

Key words: suburbanization, suburban spaces, everyday practices, spatial configuration, Kyiv, Vinnytsia.

Постановка проблеми. Вивчення субурбії в різних країнах світу показує, що їхня різноманітність – це швидше норма, а не виняток. Хоча домінуючі типи приміських просторів відрізняються за регіонами і містами та залежать від локального контексту, останні тенденції свідчать про переважання змішаних рис, коли різні типи субурбії співіснують на одній території. Для того щоб повніше зрозуміти

приміський спосіб життя, розвинути його концептуалізацію, необхідно дослідити, як місцеві мешканці самі розуміють, сприймають та трактують субурбію, що про неї думають і як про неї висловлюються (Мезенцев та ін., 2019). Це можливо зробити шляхом соціально-географічного дослідження такого прояву приміського способу життя, як повсякденні практики місцевих мешканців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Автори ранніх досліджень старої класичної субурбії, спираючись на матеріал американських та західноєвропейських міст, акцентували увагу на її морфологічній, функціональній та соціальній однорідності. Зокрема, відзначались такі типові ознаки субурбії, як: низька щільність населення; гіпертрофія житлової функції території; переважна забудова приватними односімейними будинками; однорідність соціального середовища (переважання представників середнього та вищих класів) та тісні соціальні контакти; екологічна мотивація мешканців (прагнення жити в природному оточенні); істотна залежність від транспортного сполучення з містом, зокрема від приватного автотранспорту. Загалом, субурбія розглядалась як периферійне гомогенне утворення, що формується навколо внутрішньо різноманітного міста та залежить від нього. Відповідно, виглядало можливим вести мову про специфічний приміський спосіб життя, відмінний як від суто міського, так і від традиційного сільського.

Проте вже з 1970-х років відзначається все більш зростаюча різноманітність субурбії та розмивання її типових рис внаслідок цілої низки процесів. По-перше, це своєрідне визрівання субурбії, урізноманітнення форм землекористування та функцій території (McManus & Ethington, 2007; Harris 2010), поява власних осередків та форм економічної активності (виробництво, сфера послуг) і, як наслідок, зростання незалежності субурбії від міста, формування так званих «окраїнних міст» (Massotti, 1973; Garreau, 1991; Golubchikov, Phelps, & Makhrova, 2010; Маншиліна, 2015). По-друге, урізноманітнення соціального середовища, зокрема поява мешканців з переважанням економічної мотивації до життя у передмісті (дешевша вартість купівлі/оренди житла та і загалом нижчі витрати домогосподарств порівняно із життям у середмісті) (Mikelbank, 2004). По-третє, поширення процесів субурбанізації поза межі розвинутих країн світу, зокрема субурбанізація постсоціалістичних міст – у кожному випадку процес субурбанізації отримував власні унікальні ознаки, зумовлені місцевим соціокультурним контекстом. По-четверте, якщо класична субурбія розвивалась здебільшого на вільних від забудови територіях, то з часом субурбанізація все більше

охоплювала наявні поселення приміської зони як міські, так і сільські із попередньо сформованим соціальним середовищем та формами землекористування.

Як наслідок, субурбія втрачає свою однорідність, причому її внутрішнє різноманіття проявляється як на рівні окремих міст, так і окремих сусідніх приміських поселень та навіть усередині самих приміських поселень (Shen & Wu, 2013; Keil, 2018). Хоча окремі регіони та міста, як правило, мають специфічні типи приміських просторів, усе частіше спостерігається співіснування різних типів субурбії на одній території, змішування різних форм землекористування, типів забудови, соціальних прошарків населення та соціальних практик (Shen & Wu, 2013; Drummond & Labbé, 2013).

З другої половини 1990-х років субурбанізація належить до найважливіших процесів, що визначав трансформацію системи розселення в постсоціалістичних країнах Центральної та Східної Європи (Borén & Gentile, 2007). Постсоціалістичні міста посідають особливе місце в теоретизації процесів субурбанізації, зважаючи на унікальність траєкторії розвитку приміських зон в умовах постсоціалізму (Ouředníček, 2007; Stanilov & Sykora, 2014) та наявність соціально-економічних та соціокультурних передумов для внутрішньої диференціації субурбії, що підтверджується прикладами міст Чехії (Ouředníček, 2003, 2007; Kubeš & Nováček, 2019), Словаччини (Matlovič & Sedláková, 2007, Šveda, Madajová, & Podolák, 2016), Польщі (Tanaš, 2013; Mantey & Sudra, 2018), Естонії (Tammara, Leetmaa, Silm, & Ahas, 2009), Болгарії (Hirt, 2007) тощо. Основними альтернативними підходами у разі здійснення типології приміських просторів та поселень є: статистичний; морфологічний та генетичний (Mantey & Sudra, 2018).

Розвиток приміської зони в Україні, як і в інших постсоціалістичних країнах, не відповідає класичним моделям «західної» субурбанізації (Leetmaa, Tammara, & Anniste, 2009: 437); застосування класичних індикаторів субурбанізації у вигляді вищих темпів приросту населення в приміській зоні порівняно з центральним містом також не завжди може бути виправданим (Мезенцев, 2017). Як показують численні дослідження на матеріалі постсоціалістичних міст, класична субурбанізація – це лише один з

можливих типів постсоціалістичного розвитку приміської зони (Hirt, 2007; Ouředníček, 2007). При цьому для України характерна нерівномірність перебігу процесів субурбанізації, що виявляє залежність від регіону країни та субурбанізаційного потенціалу самого міста (Мезенцев, 2017; Gnatiuk, 2018), а різні частини приміських зон одного й того самого міста можуть мати кардинально різні траєкторії розвитку. Внаслідок просторової диференціації та накладання урбанізаційних процесів різного рівня інтенсивності формується центр-периферійна та секторальна територіальна організація приміської зони (Закутинська & Сливка, 2016). Загалом можна вести мову про п'ять основних типів приміських просторів у сучасній Україні, для кожного з яких характерні специфічні характер змін, переважаючий тип житла, спосіб життя та наявні простори – сільські поселення, охоплені субурбанізацією, нові котеджні містечка, перетворені на постійні дачні поселення, зростаючі міста-супутники радянських часів, а також райони внутрішньої субурбанізації (Мезенцев, 2017). Традиційне розуміння взаємодії «місто–сільська місцевість» як дихотомії змінюється його розумінням як континууму: «місто – субурбія – пост-субурбія – ексурбія – сільська місцевість» (Мезенцев & Ключко, 2013; Маншиліна, 2015). На відміну від радянських часів, фактична межа міста та передмістя стає розпливчастою, невизначеною (Сливка & Закутинська, 2015).

Хоча різноманіття форм субурбанізації в Україні неодноразово потрапляло в поле зору науковців, відчутним є брак досліджень, у яких внутрішня різноманітність траєкторій розвитку приміських просторів вивчалася би крізь призму повсякденних практик, перцепції та самоідентифікації місцевих мешканців. При цьому варто мати на увазі, що поняття «субурбія» позначає не тільки тип місця, але й тип людини (Harris, 2015), а приміські простори – це не лише місця (середовище) фізичного перебування мешканців, але й середовище їх життєдіяльності з усіма взаємодіями і соціальними відносинами, арена різноманітних і суперечливих соціальних процесів (Мезенцев та ін., 2019). Виникає ідея розгляду субурбанізму як специфічного приміського способу життя (Keil, 2018), проте, з огляду на внутрішню різноманітність субурбії, доцільно вести мову про множинність субурбанізмів

(Walks, 2013), співіснування та поєднання елементів міського, сільського та приміського способів життя (Закутинська & Сливка, 2017). Звідси впливає доцільність доповнення традиційних статистичних та морфологічних підходів до визначення та внутрішньої структури субурбії вивченням соціальних практик її мешканців (Drummond & Labbé, 2013).

Постановка завдання. Метою цієї статті є порівняльна характеристика траєкторій розвитку приміських просторів Києва та Вінниці в контексті соціальної диференціації мешканців та просторових конфігурацій стабільних і мінливих їх повсякденних практик.

Методика дослідження. Для дослідження були відібрані кейси приміських просторів Києва (село Софіївська Борщагівка, місто Вишневе) та Вінниці (село Агрономічне), що дало можливість розкрити особливості сучасних трансформацій повсякденних практик населення в межах морфологічно та функціонально відмінних приміських просторів, які перебувають під впливом міст з різним демографічним потенціалом (Провотар та ін., 2019).

Дослідження траєкторій розвитку приміських просторів здійснювалось шляхом аналізу повсякденних практик місцевих мешканців, а також особливостей розуміння та сприйняття ними приміського способу (Harris, 2010). Предметом аналізу виступали такі найпоширеніші форми повсякденних практик, як практики мобільності, проживання, споживання, відтворення, трудової діяльності, відпочинку та дозвілля, освіти та культурного розвитку, громадської діяльності, зокрема самоорганізації на рівні приміської громади (Мезенцев та ін., 2019).

Інформацію про характер та місце здійснення повсякденних практик було зібрано за допомогою двох ключових дослідницьких інструментів, конкретне застосування яких варіювалося залежно від можливості та доцільності використання в умовах конкретного дослідницького кейсу:

1) Спостереження за активністю місцевих мешканців у визначених локаціях, вибраних за такими критеріями: а) розміщення в межах старої (історичної) частини приміського населеного пункту та нової забудови; б) можливість спостерігати за повсякденними практиками мобільності, проведення вільного часу, дозвілля, рекреації та відпочинку, відвідування

закладів торгівлі, отримання освітніх, медичних та культурних послуг. Спостереження здійснювались у вихідні та буденні дні, а також у ранковий, обідній та вечірній час.

2) Анкетування та інтерв'ювання мешканців досліджуваних приміських поселень. Виходячи з мети дослідження – аналізу змішування, взаємодії та гібридизації різноманітних стилів життя та відповідних повсякденних практик у приміських просторах, респонденти повинні були репрезентувати потенційно відмінні за спектром повсякденних практик соціальні групи місцевого населення (наприклад, у дихотоміях «старожили – новосели», «мешканці історичної забудови – мешканці нової забудови», «мешканці садибної забудови – мешканці багатоповерхової забудови»).

Спостереження у **Софіївській Борщагівці** проводились на п'яти локаціях: 1 – у ЖК «Затишний квартал» (вул. Щаслива, 36–38), 2 – на пішохідній вулиці біля фонтану (вул. Миру, 27), 3 – біля сільської ради та школи (провулок Шкільний, 5), 4 – у ЖК «Львівський масток» (вул. Сагайдачного, 16), 5 – поблизу АТБ-Маркет (вул. Амосова, 1). Спостереження проводились у період 2017–2019 рр. (у березні 2017 р., березні 2019 р., травні 2019 р. та жовтні 2019 р.). Напівструктуровані глибинні інтерв'ю з мешканцями Софіївської Борщагівки були взяті у липні–вересні 2020 року і передбачали блоки питань щодо вивчення середовища проживання, сутності повсякденних практик та бачення перспектив розвитку Софіївської Борщагівки.

Конкретними ділянками спостереження у **Вишневому** стали ключові публічні простори північної і південної частин міста (розділених залізничними коліями) – район спортивного стадіону та ринку у південній частині – прогулянкові зона ЖК «Акварелі», двори у житловому масиві 80-х років ХХ ст. у центрі міста, та першого етапу забудови міста у південній частині. Також було проведено напівструктуровані глибинні інтерв'ю з мешканцями цих кварталів, які мали на меті розкрити: причину вибору мешканцями нових кварталів місця проживання; місця повсякденної активності; характер повсякденних переміщень у межах житлового комплексу, населеного пункту, виїздів до Києва; почуття безпеки у різних ділянках міста.

Спостереження в Агрономічному проводились на п'яти базових локаціях: 1 – перехрестя

вул. Мічуріна та Гагаріна, 2 – сквер та дитячий майданчик біля сільської ради, 3 – сквер біля школи та сільського клубу, 4 – територія ЖК «Вікінги», 5 – двори нової багатоповерхової забудови між вул. Мічуріна та Гагаріна. Також здійснювались експрес-спостереження шляхом обходу заданим маршрутом тих якісно відмінних частин села (садибна забудова, котеджі, таунхауси), які були недоступними для огляду під час перебування дослідника на базових локаціях. Спостереження проводились у жовтні–листопаді 2019 р. та у квітні–липні 2020 р. Анкетування мешканців Агрономічного здійснювалося у період з 13 по 26 липня 2020 р. Питання анкети були спрямовані на з'ясування спектра та місця здійснення повсякденних практик у розрізі старожиливі та новоселів, а також мешканців різних типів забудови – забудови садибного типу та багатоквартирних будинків. Також досліджувалася мотивація до проживання в Агрономічному та особливості самоідентифікації респондентів.

Результати

Кейс Софіївська Борщагівка. Активність типових «приміських жителів» практично повністю пов'язана із центральним містом, тоді як передмістя виконує для них лише функцію спального району. Ландшафт передмістя формується здебільшого одноманітний та монотонний з гіпертрофією житлової забудови, тоді як власна сфера послуг, у тому числі соціальна інфраструктура, залишається недорозвиненою (Мезенцев та ін., 2019).

Особливості зрізів та конфігурацій повсякденних практик у Софіївській Борщагівці зумовлені кількома причинами. Насамперед взаємонакладанням кількох зрізів повсякденних практик мешканців та різноманітним субурбії в Софіївській Борщагівці, яка включає три неоднорідні не взаємопов'язані між собою ареали (стару (історичну) частину села та два ареали новобудов), а також розміщення села безпосередньо поряд з Києвом (село відділяє від столиці дорога). Також це зумовлено тим, що у Софіївській Борщагівці проживають ті, хто переїхали сюди із сіл та міст різних регіонів України, а також міста Києва. Важливим фактором є вік та сімейний статус мешканців.

Аналіз локалізації різних видів повсякденних практик та мобільності мешканців у межах Софіївської Борщагівки та Києва показав, що

у приміському просторі поширені кілька їх конфігурацій. Це залежить від виду повсякденних практик, працює особа чи ні (пенсіонер, перебуває у відпустці по догляду за дитиною тощо), розташування місця роботи, рівня доходів, стилю життя, віку, статі.

Мені дуже незручно. Легше до найближчої станції метро (у Києві) (респондент СБ01).

По-різному. В принципі в Софіївській Борщагівці. АТБ або в «Ларьочок». Або в «Метро» (респондент СБ02).

Коли потрібно великі закупки, їдемо до Києва. За дрібницями – хлібом, молоком – можна і тут сходити. Але не завжди є. В Києві більший вибір (респондент СБ01).

Отже, конфігурацію простору повсякденного життя мешканців Софіївської Борщагівки визначають різні види повсякденних практик, які зосереджені: в селі та частково у Києві; у Києві та незначною мірою у селі; як у селі, так і у Києві однаковою мірою (табл. 1).

У Софіївській Борщагівці взаємонакладаються кілька зрізів повсякденних практик мешканців двох ареалів нової забудови: повсякденні практики новоприбульців із сіл та із міст; повсякденні практики новоприбульців із різних регіонів України (найбільше в новозбудованих житлових комплексах спостерігаються припарковані автомобілі з номерами Донецької, Дніпропетровської, Луганської, Полтавської, Київської, Вінницької областей) (Mezentsev et al., 2019). Особливістю Софіївської Борщагівки є відміни повсякденних практик тих, хто розглядає село як територію тимчасового проживання

на шляху до переїзду в Київ, і тих, хто поселився у селі на тривалий період часу.

Моє життя пов'язане з Києвом. Я хотів би голосувати в Києві. 99% мого життя в Києві (респондент СБ04).

Сиджу дома. Якщо немає причини кудись їхати (до Києва) (респондент СБ04).

Незважаючи на тривалість інтенсивного «тиску» великих міст на «старі» приміські простори, все одно можуть бути ідентифіковані окремі «старі» приміські практики, що зберігають своє значення поряд з новими. Тобто в окремих приміських просторах завдяки поєднанню низки чинників зберігаються специфічні приміські практики, що відображають риси попередніх часових зрізів, а також утворюються гібридні форми (Мезенцев та ін., 2019).

Я розумів, що це перехідний етап... Треба рухатись далі. Дружина вже не в декреті. Постає питання пошуку роботи. Це не буде в Софіївській Борщагівці (респондент СБ04).

Для повсякденних практик мешканців Софіївської Борщагівки характерні різноманіття, сучасні риси міського способу життя, традиційні складники сільського способу життя, зміни.

Сім'єю любимо прогулюватися приватним сектором, тихими вулицями. Прогулюватися із собакою (респондент СБ04).

Є кав'ярні, де ми збираємось активом будинків (респондент СБ01).

Повсякденні практики мешканців старої частини села Софіївська Борщагівка та двох ареалів його новобудов характеризуються як подібними, так і відмінними рисами (рис. 1, табл. 2).

Таблиця 1

Конфігурації повсякденних практик мешканців села Софіївська Борщагівка Київської області

Повсякденні практики мешканців села	Зосереджені в селі та частково у Києві		Зосереджені у Києві та незначною мірою у селі		Зосереджені як у селі, так і у Києві однаковою мірою	
	стара частина	новобудови	стара частина	новобудови	стара частина	новобудови
Практики споживання	+			+	+	+
Практики трудової діяльності				+	+	
1. Практики проведення дозвілля	+			+	+	+
2. Практики рекреації та відпочинку	+			+	+	
3. Практики отримання освітніх, медичних та культурних послуг	+			+		
4. Практики мобільності	+		+		+	+

Рис. 1. Повсякденні практики проведення дозвілля жителями новобудов та старої (історичної) частини Софіївської Борщагівки

(Фото: Н. Провотар, 2019 рік)

Рис. 2. Повсякденні практики самоорганізації громади у старій (історичній) частині Софіївської Борщагівки

(Фото: Н. Провотар, 2019 рік)

Кейс Вишневе. Місто Вишневе належить до приміської смуги з найбільшою інтенсивністю житлової забудови, де на час проведення дослідження будуються десятки нових житлових комплексів.

Одним з нових житлових комплексів у межах міста є «Акварелі». Це ЖК економ-класу. Фасади утеплені й облицьовані штукатуркою. Загальна кількість будинків – 28, квартир – 1200. Територія комплексу відкрита та досить доглянута. Перший поверх будівель переважно зайнятий комерційними закладами. Виділяється облаштована прогулянокова алея із зеленню та інсталяціями, є дитячі та спортивні майданчики, наземна автопарковка.

Проведені глибинні інтерв'ю із мешканцями ЖК «Акварелі» свідчать про різне походження жителів комплексу. Переважно це приїжджі з міста Києва, Київщини та зі Сходу України.

Досить велика кількість мешканців з інших регіонів країни та незначна з інших держав. Серед мешканців переважає молодь, насамперед це наймані працівники, майже четверта частина мешканців – приватні підприємці та жінки у декретній відпустці по догляду за дитиною. За рівнем доходів, на думку опитаних мешканців ЖК, у кварталі проживають особи з доходами, вищими за середні по місту і дещо нижчими за середні в Києві.

Житловий квартал розташований за кілька кілометрів від межі м. Києва. За даними спостережень та опитувань, дещо менше половини мешканців у приміських сполученнях використовують приватний транспорт.

Респонденти, у яких було взято інтерв'ю, проживають в «Акварелях» понад 3 роки. Причини вибору житла у кварталі різняться. Наприклад, один з респондентів придбав житло через його відносну низьку ціну, близькість до Києва, розташування у місті сформованої інфраструктури, інший (зайнятий у ІТ-сфері і досить довгий час працює на дому) – орендує житло, мотивуючи це нижчою ціною за досить велику квартиру, близькістю до Києва, належною зв'язністю, приміським затишком.

Респондентів об'єднує те, що вони розглядають своє проживання у кварталі як тимчасове, яке надає можливість відкласти кошти (у одному випадку для придбання приватного будинку у передмісті, у другому – комфортнішого житла у престижному районі столиці).

Розраховуємо купити будинок. Місце вже вибрали, за кілька років з'явиться матеріальна

Таблиця 2

Повсякденні практики мешканців старої та новозбудованої частини села Софіївська Борщагівка Київської області

Повсякденні практики мешканців	Стара частина села	Новозбудована частина села
Практики споживання	Повсякденні практики здійснення покупок та отримання послуг відбуваються, як правило, в межах села та у Києві. Досить популярними є торговельні послуги кіосків, реалізація продукції власного виробництва. Спеціалізацією закладів харчування є обслуговування банкетів та інших масових заходів.	Повсякденні практики здійснення покупок, отримання послуг відбуваються, як правило, у закладах Києва (перевага надається мережевим мега-маркетам) і лише частково у селі (купівля продуктів нетривалого зберігання). Дуже поширеним є використання послуг Інтернет-торгівлі. Віддається перевага харчуванню в кафе та ресторанах Києва. Користуються щоденним попитом послуги великої кількості різноманітних кав'ярень, які розміщені у новозбудованих житлових комплексах села.
Практики трудової діяльності	Повсякденні практики трудової діяльності реалізуються в Києві, в інших населених пунктах передмістя та у Софіївській Борщагівці.	Повсякденні практики трудової діяльності реалізуються в Києві. Поширеним є фріланс. Незначна кількість мешканців працюють у Софіївській Борщагівці та навколишніх селах.
Практики проведення дозвілля	Повсякденні практики проведення вільного часу, як правило, поєднуються із практиками здійснення покупок. По вулицях і в парку люди практично не гуляють (рис. 1). Діти, як правило, граються поряд із будинком, де вони живуть. Дитячі майданчики є непривабливими, застарілими.	Повсякденні практики проведення вільного часу реалізуються в Києві і пов'язані насамперед з відвідуванням ТРЦ, закладів культури, парків, зоопарку тощо. Люди присутні на вулицях, причому в різний час доби. В теплу пору року працюють відкриті площадки кафе, в яких досить відвідувачів. Багато людей прогулюються вулицями з дітьми, вигулюють тварин (рис. 1). На дитячих ігрових майданчиках спостерігається скупчення дітей та їхніх батьків чи інших родичів, які спілкуються між собою.
Практики рекреації та відпочинку	Повсякденні практики відновлення фізичних сил, підтримки активного способу життя спостерігались лише на спортивних площадках та прибудинкових територіях. Парки фактично є порожніми.	Повсякденні практики відновлення фізичних сил, підтримки активного способу життя спостерігались на спортивних площадках, прибудинкових територіях, у лісопаркових зонах, на вулицях з приватною забудовою.
Практики отримання освітніх, медичних та культурних послуг	Освітні, медичні та культурні послуги мешканці отримують у селі та частково у Києві.	Освітні, медичні та культурні послуги мешканці отримують в основному у Києві, а також частково у новозбудованій частині села. Перевага надається приватним освітнім та медичним закладам.
Практики мобільності	Практики переміщення для поїздки на роботу чи навчання до Києва здійснюються переважно власним авто. Це створює величезні «пробки» на дорогах, в яких втрачається в години пік 1–1,5 часу. Частина мешканців користуються громадським транспортом. Рівень мобільності частини мешканців є низьким.	Практики переміщення для поїздки на роботу чи навчання до Києва здійснюються переважно власним авто. Це створює величезні «пробки» на дорогах, в яких втрачається в години пік 1–1,5 часу. Частина мешканців користуються громадським транспортом.
Практики самоорганізації громади	Практики самоорганізації громади включають Інтернет-форуми, на яких обговорюються різноманітні питання життя громади (від діяльності органів місцевого самоврядування до благоустрою окремих вулиць). Представники громадськості зустрічаються для обговорення різних локальних проблем. Поширеним явищем є «дворовий патріотизм» в облаштуванні території (фарбування парканів, шин, побілка дерев тощо) (рис. 2).	Практики самоорганізації громади включають Інтернет-форуми, на яких обговорюються різноманітні питання життя громади (від діяльності забудовників до благоустрою окремих під'їздів). Представники громадськості окремих житлових комплексів зустрічаються для обговорення питань перспектив розвитку та благоустрою території.

можливість. Здається, будемо скучати за друзями, що з'явилися, та близькістю та доступністю щоденних послуг у межах кварталу (G1, жінка 28 років).

Більшість жителів покидають ЖК «Акварелі» зранку та повертаються додому ввечері. З Києвом жителів кварталу пов'язує робота, відвідування дитьми шкіл та садочків, покупки довготривалого призначення (одяг, побутова техніка), вишукане дозвілля та отримання медичних послуг. За межами кварталу в м. Вишневе респонденти найчастіше відвідують супермаркети, ЦНАП, прогулянкову зону у центрі міста на відстані 15 хв. пішого ходу від ЖК. Місто видається їм сірим, з недостатнім рівнем розвитку сфери обслуговування, значною кількістю заклопотаних мешканців, з відсутністю зручних публічних просторів. У місті недостатня кількість паркомісць, домашніх улюбленців вигулюють у тих самих місцях, де проводять час діти. Молоді мами скаржаться на відсутність дитячого садочка, доступного за цінами для середнього класу. Між тим респонденти переконані, що порівняно із ЖК у інших близьких селищах та селах «Акварелі» програють якістю забудови, але мають перевагу у вигляді можливості вести усталений міський спосіб життя.

Опитані у кварталах старої забудови загалом надали подібні за змістом свідчення щодо життя у м. Вишневе. Тут середній вік мешканців значно вищий порівняно з мешканцями нових ЖК. Водночас істотні відмінності полягають у тому, що через низьку комерціалізацію перших поверхів забудови та облаштування дворів значний час у межах забудови проводять лише діти, яких, на думку опитаних, стає дедалі менше. Інші вікові групи проводять час у Києві, і, на відміну від респондентів ЖК «Акварелі», досить велику частину повсякдення проводять у комерційних закладах та публічних просторах м. Вишневе і не розглядають можливості зміни населеного пункту проживання. Доходи населення тут нижчі, багато орендарів, повсякденні потреби простіші. Київ – найбільш привабливий місцями докладання праці.

Повсякденні соціальні практики жителів м. Вишневе поєднують у собі практики жителів середнього за людністю міста, що можуть в пішій доступності отримати всі необхідні послуги, та практики жителя столиці. Багато дошкільнят міста не відвідують садочки через брак місць.

Велика кількість молодих мам змушені подовжувати відпустку по догляду за дитиною.

Спостереження в публічних просторах свідчать, що у північній частині міста, де розташований його громадський центр, їх модернізація пов'язана із розширенням функцій – до спортивної і проведення дозвілля додалась торговельна та сакральна. При цьому менш розвинута південна частина Вишневого має дещо краще облаштований ринок, який залишається домінуючим публічним простором, а в безпосередній близькості до нього з'явилися окремі заклади надання послуг високого рівня, не типового для цієї частини міста – кафе, місця продажу квітів, іграшок тощо. Ці заклади контрастують як із ринком, так і стихійною торгівлею («на землі») поблизу залізничної станції. На нашу думку, ми спостерігаємо траєкторію посилення міського способу життя, пов'язаного зі зростанням населення м. Вишневого, що у найближчий час приведе до побудови ТРЦ на місці колишнього ринку в південній частині міста.

Кейс Агрономічне, з одного боку, розкриває специфіку класичної субурбанізації поблизу українського міста другого порядку, яка проявляється через виїзд заможних мешканців Вінниці у передмістя з метою поліпшення умов життя, з іншого – демонструє трансформацію повсякденних практик сільських мешканців – теперішніх та колишніх працівників сільськогосподарської дослідної станції, при якій і було засноване село в 1965 р. (Провотар та ін., 2019).

Результати анкетування загалом підтвердили гіпотези щодо: 1) відмінностей повсякденних практик і стилю життя старожилів та новопривулцьців, викликаних відмінностями їх походження та соціального й майнового статусу, та 2) певної гібридизації повсякденних практик як однієї, так і іншої категорії жителів як внаслідок їх взаємного сусідства, так і приміського положення Агрономічного як такого (рис. 3).

Для старожилів досі характерні переважно сільські повсякденні практики. Це проявляється перш за все у практиках проживання, способі ведення господарства, формах відпочинку та дозвілля. Проте вже зараз значна частина повсякденних практик (перш за все роботи, навчання, мобільності, споживання) старожилів пов'язана з Вінницею, причому такий зв'язок посилюється в молодших поколіннях. Такий

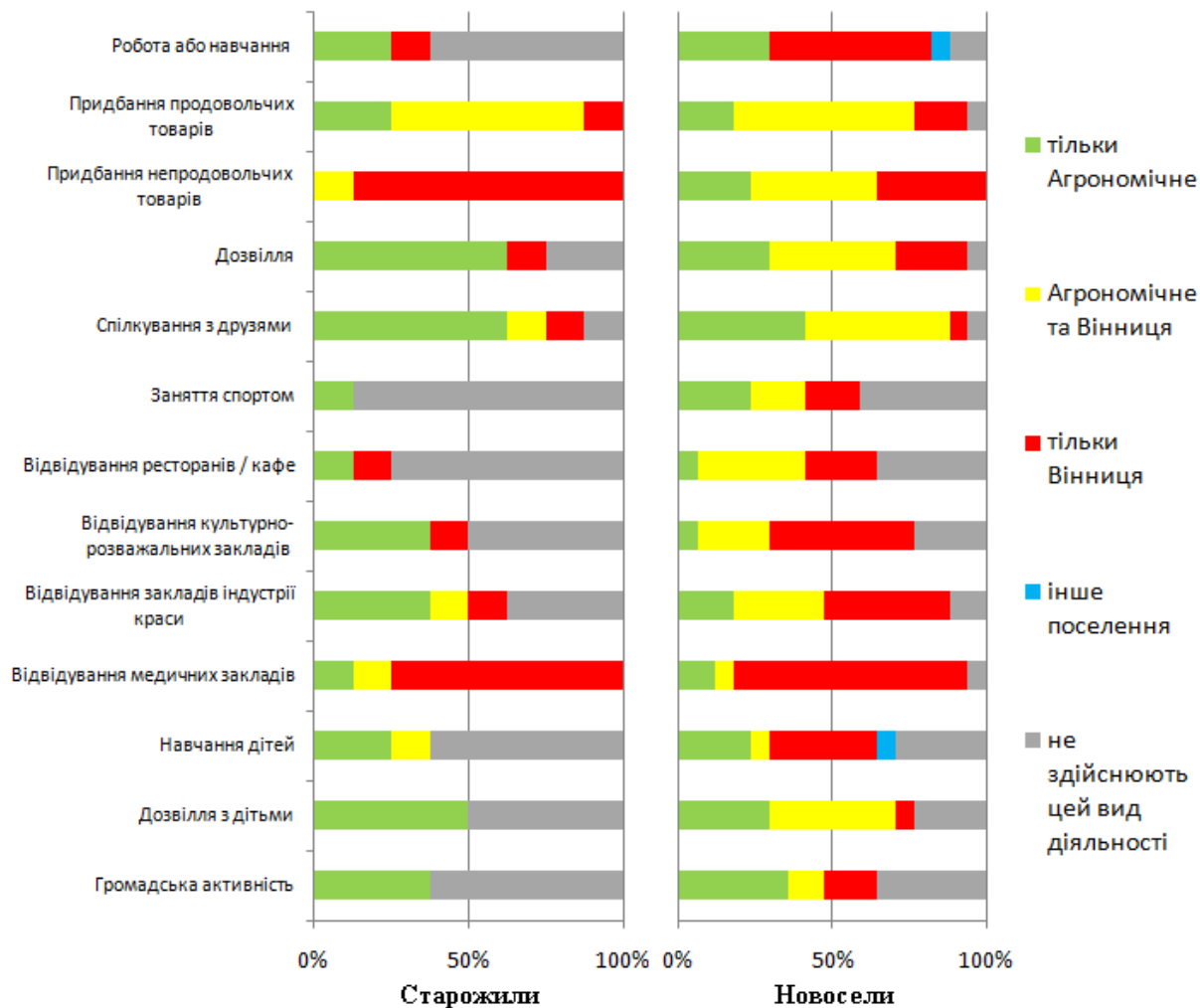

Рис. 3. Повсякденні практики старожилів та новоселів с. Агрономічного та місце їх здійснення

атрибут сільської місцевості, як розведення худоби, вже став рідкістю навіть для старої частини Агрономічного. Як показали спостереження, оформлення подвір'я в багатьох садибах старожилів (клумба, газон, сад) відходить від суто сільського стилю та має елементи сучасного ландшафтного дизайну, від початку характерного для нових садиб. Тому можна говорити про поступовий перехід сільського способу життя старожилів у приміський. Це – типовий сільський субурбанізм приміського села, породжений руйнуванням традиційної економічної бази сільського життя (сільськогосподарської дослідної станції) та близькістю міста як потужного ринку праці, місця задоволення різноманітних потреб та одержання послуг високої якості.

Старожили Агрономічного мають різний набір та різну просторову конфігурацію повсякденних практик залежно від віку. Особи молод-

шого віку здійснюють істотно ширший спектр повсякденних практик, тоді як активність пенсіонерів зводиться здебільшого до відвідування магазинів та медичних закладів, спілкування з друзями та дозвілля на власній присадибній ділянці або прибудинковій території. Молодь же набагато частіше відвідує ресторани та кафе, культурно-розважальні заклади, займається спортом. Крім того, значення міста як місця здійснення майже всіх типів практик (крім придбання непродовольчих товарів) зростає в молодших вікових групах. Таким чином, зі зміною поколінь старожилів сільські практики витісняються приміськими практиками, а серед молоді відбувається поступова конвергенція практик старожилів та приїжджих, хоча соціально-майнова нерівність сприятиме збереженню якісних відмінностей між практиками старожилів та новоприбульців.

Новоприбулі мешканці ведуть здебільшого приміський стиль життя. Абсолютна їх більшість – це колишні міські жителі (майже всі – колишні вінничани), які переїхали до передмістя з переважаючою мотивацією прагнення жити в природному середовищі, хоча фактор вартості житла та проживання також мав вагоме значення у прийнятті рішення. Їх щоденна активність пов'язана з Вінницею, тоді як Агрономічне виконує функцію спального району в передмісті. Зокрема, з містом пов'язані їх практики роботи, навчання, споживання, відпочинку та дозвілля; з Вінницею вони себе ідентифікують. Тому вони істотно залежать від автомобіля як автономного засобу пересування, хоча користуються і громадським транспортом. Водночас певні повсякденні практики (спілкування з друзями, заняття спортом, дозвілля з дітьми) відбуваються переважно в Агрономічному, але здійснюються здебільшого в межах замкнутих приватних просторів, наприклад у огороженому подвір'ї приватної садиби чи котеджу, або у дворі власної багатоповерхівки, тоді як загальносільськими публічними просторами новоприбулі мешканці майже не користуються, оскільки вони не відповідають їхнім запитам – невпорядковані, мають типову «сільську» естетику, слугують місцем для стихійної торгівлі або розпиття алкогольних напоїв. Спільне навчання дітей у місцевих загальноосвітній школі та дитячому садку є тією практикою, яка найбільше сприяє комунікації старожилів та новоприбулих.

Своєю чергою серед приміських практик новоселів можна виокремити:

1) «заможний субурбанізм» мешканців приватних садиб та котеджів, які, по-перше, більш замкнені у межах власного подвір'я, а по-друге, активно переймають певні види сільських практик (наявність саду, городу, домашньої птиці), проте для них це не засіб для виживання, а форма дозвілля, хобі, данина моді;

2) «субурбанізм багатоповерхівок», що властивий для мешканців багатоквартирних будинків, які мають нижчий соціально-майновий статус порівняно з попередньою групою, активніше користуються публічними просторами села (простір їхніх соціальних практик не обмежений парканом власної садиби), але менш схильні до набуття елементів сільського способу життя. Загалом, це найбільш урбаніс-

тична за стилем життя група мешканців Агрономічного.

Висновки. Дослідження вибраних кейсів приміських просторів виявило різноманіття конфігурацій повсякденних практик мешканців приміської зони та розкрило взаємозв'язок простору повсякденного життя та соціального статусу мешканців передмістя. В умовах гіпертрофованого розвитку ринку приміської нерухомості приміський простір зазнає швидкої трансформації в контексті щільності забудови, концентрації мешканців, диверсифікації та концентрації закладів харчування, торгівлі, диверсифікації освітніх та медичних послуг тощо. Відповідно, швидкими темпами відбуваються зміни повсякденних практик жителів передмістя, які за своїм спектром та просторовою конфігурацією відрізняються у мешканців старої (історичної) забудови та мешканців нової забудови. На конфігурацію повсякденних практик чинить вплив також тип та поверховість забудови, що зумовлює особливо високий рівень різноманіття соціальних практик мешканців сільських населених пунктів у передмісті, вік та сімейний статус мешканців, їх попереднє місце проживання (регіон, міська чи сільська місцевість), а також мотивація до переїзду в передмістя. Найпоширеніші три типи конфігурацій повсякденних практик: зосередження переважно в місті та незначною мірою у передмісті (найбільш типово для мешканців нової забудови, які розглядають передмістя винятково як спальний район або «трамплін» для подальшого переїзду до міста); зосередження однаковою мірою як у передмісті, так і в місті; зосередження переважно в передмісті та частково в місті (найбільш типово для жителів історичної забудови, старожилів). У результаті у передмісті спостерігається поєднання сучасних рис міського способу життя і традиційних складників сільського способу життя, розмивання традиційної місцевої ідентичності. При цьому не можна однозначно стверджувати про розширення чи звуження повсякденних практик, швидше йдеться про їх поступову трансформацію, взаємопереплетення, гібридизацію (Mezentsev and Provotar, 2020). Відповідно, самі приміські простори посилюють внутрішнє різноманіття, мозаїчність, характеризуються гетерохронністю розвитку окремих своїх просторових та функціональних складників.

Виявлені тенденції до соціально-майнової поляризації населення субурбії та посилення соціальної напруги ставлять питання про необхідність здійснення обґрунтованої державної політики, спрямованої на забезпечення збалансованого розвитку приміських просторів та формування соціального міксу як основи для стійкості приміських громад перед соціально-економічними викликами сьогодення. При цьому станом натеper помітного прогресу у вирішенні питань достатнього рівня насиченості передмістя об'єктами соціальної інфраструктури, проблеми транспортної доступності та проблеми недостатньої кількості та якості зелених публічних просторів і закладів сфери послуг не спостерігається.

Ця робота виконана в рамках НДР № 19ДП050-02 за міжнародним українсько-австрійським науковим проектом «Неоднозначні приміські простори: порівняльний аналіз місцевих траєкторій і мінливі повсякденні практики», що фінансується Міністерством освіти і науки України.

ЛІТЕРАТУРА:

- Borén, T., & Gentile, M. (2007). Metropolitan processes in post-Communist states: an introduction. *Geografiska Annaler, Series B: Human Geography*, 89 (2), 95–110. DOI: 10.1111/j.1468-0467.2007.00242.x (дата звернення: 22.08.2020).
- Drummond L., & Labbé D. (2013). We're a Long Way from Levittown, Dorothy: Everyday Suburbanism as a Global Way of Life. In: R. Keil (Ed.), *Suburban Constellations: Governance, Land and Infrastructure in the 21st century* (pp. 46–51). Berlin : Jovis Verlag.
- Harris, R. (2010). Meaningful types in a world of suburbs. *Research in Urban Sociology*, 10, 15–47. DOI: 10.1108/S1047-0042(2010)0000010004 (дата звернення: 22.08.2020).
- Harris, R. (2015). Suburbanization and Suburbanism. In: J. D. Wright (Ed.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Second Edition. Pp. 660–666. Oxford : Elsevier.
- Hirt, S. (2007). Suburbanizing Sofia: characteristics of post-socialist peri-urban change. *Urban Geography*, 28 (8), 755–780. DOI: 10.2747/0272-3638.28.8.755 (дата звернення: 22.08.2020).
- Garreau, J. (1991). *Edge City: Life on the New Frontier*. New York, Doubleday.
- Gnatiuk, O. (2017). Demographic dimension of suburbanization in Ukraine in the light of urban development theories. *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, 52(2), 13–25. DOI: 10.14712/23361980.2017.12 (дата звернення: 22.08.2020).
- Golubchikov, O., Phelps, N.A., & Makhrova, A. (2010). Post-socialist post-suburbia: growth machine and the emergence of “edge city” in the metropolitan context of Moscow. *Geography, Environment, Sustainability*, 3(1), 44–54.
- Keil, R. (2018). *Suburban Planet: Making the World Urban from the Outside in*. Cambridge : Polity Press.
- Kubeš, J., & Nováček, A. (2019). Suburbs around the Czech provincial city of České Budějovice – territorial arrangement and problems. *Hungarian Geographical Bulletin*. 68, 65–78. DOI: 10.15201/hungeobull.68.1.5 (дата звернення: 22.08.2020).
- Leetmaa, K., Tammaru, T., & Anniste, K. (2009). From priority-led to market-led suburbanisation in a post-Communist metropolis. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 100(4), 436–453. DOI: 10.1111/j.1467-9663.2009.00551.x (дата звернення: 22.08.2020).
- Mantey, D. and Sudra, P. (2019). Types of suburbs in post-socialist Poland and their potential for creating public spaces. *Cities*, 88, 209–221. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2018.11.001> (дата звернення: 22.08.2020).
- Massotti, L.H. (1973). Prologue: suburbia reconsidered – myth and counter-myth. In: L.H. Masotti, J.K. Hadden (Eds.). *The Urbanization of the Suburbs*, pp. 15–22. London : Sage.
- Matlovič, R., & Sedláková, A. (2007). The impact of suburbanization in the hinterland of Prešov (Slovakia). *Moravian Geographical Reports*, 15 (2), 22–31.
- McManus, R., & Ethington, P. (2007). Suburbs in transition. New approaches to suburban history. *Urban History*, 34 (2), 317–337. DOI: 10.1017/S096392680700466X (дата звернення: 22.08.2020).
- Mikelbank, B.A. (2004). A typology of U.S. suburban places. *Housing Policy Debate*, 15 (4), 935–964. DOI: 10.1080/10511482.2004.9521527 (дата звернення: 22.08.2020).
- Ouředníček, M. (2003). The suburbanisation of Prague. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 39 (2), 235–253. DOI: 10.13060/00380288.2003.39.2.06 (дата звернення: 22.08.2020).
- Ouředníček, M. (2007). Differential suburban development in Prague urban region. *Geografiska Annaler, Series B: Human Geography*, 89(2), 111–126. DOI: 10.1111/j.1468-0467.2007.00243.x (дата звернення: 22.08.2020).
- Shen J., & Wu, F. (2013). Moving to the suburbs: demand-side driving forces of suburban growth in China. *Environment and Planning A*, 45 (8), 1823–1844. DOI: 10.1068/a45565 (дата звернення: 22.08.2020).
- Stanilov, K., Sýkora, L. (eds.) (2014). *Confronting Suburbanization: Urban Decentralization in Postsocialist Central and Eastern Europe*. Oxford : Wiley-Blackwell.
- Šveda, M., Madajová, M., & Podolák, P. (2016). Behind the differentiation of suburban development in the hinterland of Bratislava, Slovakia. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 52 (6),

893–925. DOI: 10.13060/00380288.2016.52.6.290 (дата звернення: 22.08.2020).

22. Tammaru, T., Leetmaa, K., Silm, S., & Ahas, R. (2009). Temporal and spatial dynamics of the new residential areas around Tallinn. *European Planning Studies*, 17 (3), 423–439. DOI: <https://doi.org/10.1080/09654310802618077> (дата звернення: 22.08.2020).

23. Tanaś, J. (2013). Differentiation of suburbanization processes in Poznań agglomeration. *International Journal of Academic Research*, 5 (3), 369–366. DOI: <https://doi.org/10.2478/remav-2013-0030> (дата звернення: 22.08.2020).

24. Walks, A. (2013). Suburbanism as a Way of Life, Slight Return. *Urban Studies*, 50 (8), 1471–1488. DOI: 10.1177/0042098012462610 (дата звернення: 22.08.2020).

25. Закутинська, І. & Сливка, Р. (2016): Субурбанізація в просторовому вимірі: Івано-Франківськ і його околиці. Київ, Логос. [Zakutynska, I. & Slyvka, R. (2016): Suburbanization in the spatial dimension: Ivano-Frankivsk and its surroundings. Kyiv, Lohos (in Ukrainian)].

26. Маншиліна, Т. (2015). Суспільно-географічне дослідження розвитку міст-супутників та приміської зони Києва : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук. Київ. [Manshylina, T. (2015). The development of satellite cities and the suburbs of Kyiv: socio-geographical study. Abstract of the dissertation for the degree of Candidate of Geographical Sciences. Kyiv (in Ukrainian)].

27. Мезенцев, К., & Мезенцева, Н. (2017). Житлова субурбанізація в Україні: тренди та відмінності. У: К. Мезенцев, Я. Олійник, Н. Мезенцева (ред.), *Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін*, с. 268–287. Київ : Фенікс. [Mezentsev, K., & Mezentseva, N. (2017). Housing suburbanization in Ukraine: trends and differences. In: K. Mezentsev, Ya. Oliynyk, N. Mezentseva (Eds.), *Urban Ukraine: in the epicentre of spatial change*, pp. 268–287. Kyiv: Fenix (in Ukrainian)].

28. Мезенцев, К., & Ключко, Т. (2013). Взаимодействие «город – сельская местность»: от урбанизации к пост-субурбанизации. В: *Социально-экономическая география в XXI веке*, с. 168–174. Москва–Ростов-на-Дону. [Mezentsev, K., & Kliujko, T. (2013). “Urban – rural” interaction: from urbanization to post-suburbanization. In: *Socio-economic geography in the XXI century*, pp. 168–174. Moscow–Rostov-on-Don (in Russian)].

29. Мезенцев, К., & Провотар, Н. (2020). Неоднозначні приміські простори: розширення чи звуження повсякденних практик? Суспільно-геогра-

фічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями. Міжнародна географічна конференція, Берегове, 1, 41–46. [Mezentsev, K., & Provotar, N. (2020). Ambiguous suburban spaces: extension or reduction of everyday practices? *Human Geographical Processes in East Central Europe: Problems, Tendencies and Trends*. International Geographical Conference, Berehove, 1, 41–46 (in Ukrainian)]

30. Мезенцев, К., Провотар, Н., Гнатюк, О., Мельничук, А., Денисенко, О. (2019). Неоднозначні приміські простори: тенденції та особливості зміни повсякденних практик. *Економічна та соціальна географія*, 82, 4–19. DOI: 10.17721/2413-7154/2019.82.4-19. [Mezentsev, K., Provotar, N., Gnatiuk, O., Melnychuk, A., & Denysenko, O. (2019). Ambiguous suburban spaces: trends and peculiarities of everyday practices change. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 82, 4–19. DOI: 10.17721/2413-7154/2019.82.4-19 (in Ukrainian)] (дата звернення: 22.08.2020).

31. Провотар, Н., Мельничук, А., Гнатюк, О., Денисенко, О. (2019). Мінливі повсякденні практики у приміських просторах: методика дослідження місцевих трендів. *Економічна та соціальна географія*, 81, 34–41. DOI: 10.17721/2413-7154/2019.81.34-41 [Provotar, N., Melnychuk, A., Gnatiuk, O., Denysenko, O. (2019). Changing everyday practices in suburban spaces: a methodology to investigate local trends. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 81, 34–41. DOI: 10.17721/2413-7154/2019.81.34-41 (in Ukrainian)] (дата звернення: 22.08.2020).

32. Сливка, Р., Закутинська, І. (2017). Просторовий розвиток приміської зони Івано-Франківська: ментальні межі, нерівномірність, фрагментація. У: К. Мезенцев, Я. Олійник, Н. Мезенцева (ред.), *Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін*, с. 304–325. Київ : Фенікс [Slyvka, P., & Zakutynska, I. (2017). Spatial development of the suburban zone of Ivano-Frankivsk: mental boundaries, unevenness, fragmentation. In: K. Mezentsev, Ya. Oliynyk, N. Mezentseva (Eds.), *Urban Ukraine: in the epicentre of spatial change*, pp. 304–325. Kyiv: Fenix].

33. Сливка, Р., Закутинська, І. (2015). Соціально-просторова диференціація українського міста як конфліктогенний чинник. У: *Реґіон-2015: Суспільно-географічні аспекти*, с. 23–25. Харків. [Slyvka, P., & Zakutynska, I. (2015). Socio-spatial differentiation of the Ukrainian city as a conflict-causing factor. In: *Region-2015: Socio-geographical aspects*, pp. 23–25. Kharkiv (in Ukrainian)].

Стаття надійшла до редакції 01.09.2020.

The article was received 01 September 2020.